



Periodi	Ģeogrāfiskie un zinātniskie atklājumi	Laikmeta filozofija	Reliģija	Literatūra
<p><b>Renesanse - atdzimšana.</b> Ar to apzīmē 15. un 16. gadsimta zinātnes un mākslas atmodu Eiropā. Renesanse aizsākās Itālijā. Itālijā tā aptvēra laikposmu no 14. līdz 16. gs.</p> <p><b>Renesanses idejiskais saturs bija humānisms,</b> kura ideāls - vispusīgi attīstīts, izglītots cilvēks.</p> <p><b>Protorenesanse</b> - 13. gs. otrā puse - 14. gs.  <b>Agrā renesanse</b> - 15. gs. sākums un vidus.  <b>Dižrenesanse</b> - 15. gs. beigas - 16. gs. 30. - 40. gadi.  <b>Vēlinā renesanse un manierisms</b> - 16. gs. 2. puse.</p>	<p><b>Ģeogrāfiskie atklājumi:</b> galvenais mērķis bija iegūt zeltu un bagātības, kā arī pievērst kristietībai svešās pasaules tautas. Pateicoties ģeogrāfiskajiem atklājumiem, sāka veidoties saskarsme ar citām kultūrām, reliģiskiem priekšstatiem, eiropiešu redzesloks paplašinājās. Pieauga vēlme izziņāt pasauli un sevi tajā. Progress kuģu būves attīstībā, sasniegumi navigācijas instrumentu un ieroču tehnikas attīstībā.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>● <b>Kristofors Kolumbs (1451-1506).</b> Atklāja Ameriku. Līdz pat nāvei viņš ticēja, ka atklājis salas Indijas un Ķīnas piekrastē. Tikai dažus gadus vēlāk Amerigo Vespuči (1451 –1512) pierādīja, ka atklātās zemes ir jauns kontinents, kas tika nosaukts Amerigo vārdā - Amerika.</li> <li>● <b>Vasko da Gama (1469-1524).</b> 1497. - 1498. g. ar četriem kuģiem Vasko da Gama atklāja jūras ceļu uz Indiju.</li> <li>● <b>Fernans Magelāns (ap 1480-1521).</b> 1519. – 1522. g. Magelāna ekspedīcija. Veica pirmo jūras braucieni apkārt zemeslodei.</li> </ul>	<p><b>Renesanses filozofija:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>● Galvenais interešu objekts – šīs pasaules dzīves realitāte.</li> <li>● Par dzīves mērķi uzskata sevis veidošanu.</li> <li>● Visu dabas pasauli uzver kā Dieva spēka un viņa pārspasulīgās gudrības iemiesojumu. Novērtē Dieva radītās pasaules skaistumu.</li> <li>● Cilvēks – dievišķā gara izpausmes augstākā forma materiālajā sfērā.</li> <li>● Pretēji viduslaiku sholastiem antīko domātāju mācībās filozofi meklē dzīvo garu, cenšas atgriezt to no viduslaiku kristīgajiem uzslāņojumiem</li> <li>● Balstoties uz neoplatonisma teoriju, kultivē Dieva un pasaules vienības ideju.</li> <li>● Uzskata, ka, lai tuvotos Dievam, vajag izziņāt pasauli, kurā izpaužas dievišķā gudrība un dievišķais noslēpums.</li> <li>● Dzīve tiek uztverta kā laiks, kas cilvēkam dots, lai viņš sevi varētu apliecināt kā dievišķā gara izpausmes kvintesenci.</li> <li>● Dievs radījis cilvēku brīvu savā gribā un izvēlē, tādēļ ar pilnām tiesībām var apgalvot, ka cilvēks ir būtne, kas veido pats sevi. ("Par zirgu piedzimst, bet par cilvēku jāmacās.") Ģēņņu kults.</li> </ul>	<p>Viduslaiku reliģija pakļāva savai ietekmei visas pārējās dzīves sfēras. <b>Renesansē notika pakāpeniska atbrīvošanās no baznīcas</b> visaptverošā varas monopola, reliģija kļuva par vienu no dzīves sfērām, kas cieši saistīta ar visām pārējām. <b>Eiropas daļā valdošā vara piederēja Romas katoļu baznīcai.</b></p>	<p><b>Vispārīgās iezīmes:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>● Saistība ar humanisma ideāliem, atbrīvošanās no viduslaiku reliģiskā dogmatiska ietekmes.</li> <li>● Atbalsta meklēšana antīkā laikmeta ideālos, savā laika reālajā dzīvē un tautas folkloras gudrībā.</li> <li>● Zmānības centrā pilnasinīgs cilvēks, kas tverts dzīves kontekstā un atspoguļo personības tapšanas procesu.</li> <li>● Realistiskā pieeja īstenības atveidojumam, tievu konkrētība un maksimāla individuālizācija. Cilvēcisko kaislību atspoguļojums, spēcīgo raksturu kults literatūrā.</li> <li>● Sava laika negācija un pretrunu atmaskojums literatūrā.</li> <li>● Raksturu psiholoģisms, prasme to atspoguļot literārā varoņu tēlos.</li> <li>● Dabas tēlojums kā patstāvīga mākslinieciska vērtība, pievēršanās jutekliskai dabas skaistuma uztverei un atspoguļošanai.</li> <li>● Materiālās pasaules vērtības un dzīves baudu atzišana.</li> <li>● Pozitīvā varoņa meklējumi vidusķīras un sabiedrības zemāko slāņu cilvēkā, prasme tajā saskaņot tautas veselīgo garu.</li> <li>● Optimistiskais skatījums uz nākotni (pat sīzietiskās darbības traģiskais noslēgums ietver sevī pozitīvo ideālu pārākuma apliecinājumu).</li> </ul>
<p><b>Vērtības</b></p>	<p><b>Zinātniskie atklājumi:</b> tehniskie sasniegumi radīja jaunu priekšstatu par Saules sistēmu un Visumu. Tika apšaubīta Baznīcas ietekme uz izglītību un zinātni. Tipogrāfijas tehnikas attīstība palīdzēja izplatīt jaunas idejas, literārus un zinātniskus darbus.</p>	<p><b>Marsīlio Fičīno (1433 - 1499).</b> Itāļu filozofs, humanists. Marsīlio Fičīno Florencē dibināja Platona akadēmiju. Interese par Platonu bija apzināta aiziešana no sholastiskās domāšanas. Traktāts "Platona "Dzīru" komentāri". Platona dialogu tulkojumi.</p>	<p><b>Reformācija</b> [lat. reformatio – pārveidošana] – <b>reliģiska un sabiedriskā kustība Eiropā 16. gs., kas bija vērstā pret katoļu baznīcu.</b> Reformācijas sākums tiek saistīts ar 1517. g. Mārtaņa Luteru (1483 – 1546) 95 tēzēm. Mārtingš Luters pieprasīja veikt katoļu baznīcas reformu. <b>Reformācijas pārstāvji atzina, ka cilvēka attiecībās ar Dievu nav vajadzīgs starpnieks (garīdznieks), bet svarīgas ir cilvēka attiecības ar dievu.</b> Reformācijas gaitā izveidojās <b>jauns kristietības virziens – protestantisms.</b></p>	<p>Spilgtākie renesanses laika rakstnieki un dzejnieki: <b>Dante Aligjēri</b> (1265-1321) Itālija. Dievišķā komēdija. <b>Frančesko Petrarka</b> (1304-1374) Itālija. Soneti Laurai. <b>Džovanni Bokačo</b> (1313-1375) Itālija. Dekamerons. <b>Roterdams Erasms</b> (1466-1536) Nīderlande. Muļķības slavinājums. <b>Fransuā Rablē</b> (1494-1553) Francija. Gargantija un Pantagriels <b>Migels de Servantess Saavedra</b> (1547-1616) Spānija. Dons Kihots. <b>Mišels de Montēns</b> (1533 - 1592). Francija. Esejas. <b>Viljams Šekspīrs</b> (1564-1616) Anglija. Traģ.: Hamlets. Otello Karalis Līrs. Jūlijs Cēzars. Antonijs un Kleopatra. Romeo un Džuljeta. Ričards III. Kom.: Sapnis vasaras nakī. Jautrās vindzoriets u.c.</p>
<p><b>Humānisma</b> jēdzienu skaidro kā uzskatu sistēmu, kas centrēta uz cilvēku, tā vērtībām un prasībām. Pretēja viduslaiku uzskatu sistēmai, kuras centrā bija Dievs. Antīkās kultūras, zinātnes un mākslas atdzimšana. Jauni sasniegumi zinātnē, literatūrā, uzplaukums mākslā. Vērtību sistēmas centrā - brīvs, harmoniski attīstīts cilvēks.</p> <p><b>Reālisms</b> - ticība dabiskajam, priekšstats, ka apkārtējā pasaule pastāv neatkarīgi no cilvēka apziņas. Galvenais zinātniskais virziens tika vērsti uz pasaules izziņāšanu. Tika vērotas dabas norises, izziņāta cilvēka miesas uzbūve, kaulu konstrukcija, un galvenais pamatnosacījums zinātnes pētījumos bija acīmredzamība, empīriskās attieksmes pierādījums.</p> <p><b>Individuālisms</b> vienmēr ir bijis visos laikos. Taču renesanses periodā cilvēka personībai un individualitātei tika pievērsta jauna, iepriekšējam laikam neparasta uzmanība. Līdz šim mākslas darbus lielākoties pasūtītāja bija baznīca, bet renesanses periodā radās arvien vairāk individuālo pasūtītāju, kuri bagātīgi apmaksāja slavenu mākslinieku darbus.</p> <p><b>Antropocentriskais</b> pasaules skatījums. Atskaites pamats - cilvēks, caur kuru uztveri tiek aplūkota jebkuras pasaules izpratnes problēma. Viņš tiek uztverts kā unikāls indivīds, kuru Dievs radījis paša cilvēka dēļ. Cilvēks - dabiska būtne, un tāpēc tiek uztverts ķermeniskā un garīgā vienotībā. Viņš ir orientēts uz šīs pasaules dzīvi un apziņu par savu pašvērtību, vēl vairāk - cilvēks tic sava prāta neierobežotajām iespējām. Viņš novērtē zināšanas, tiecas pēc tām, cenšas būt radošs, sabiedriski domājošs, saglabāt nevainojamu fizisko formu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● <b>Nikolajs Koperniks (1473-1543).</b> 1543. g. Nikolajs Koperniks noraida pastāvošo ģeocentrisko Ptolemaja teoriju un vairākus gadus slēpa savu heliocentrisko teoriju. Vērojot debesu spīdekļus vairāk nekā 30 gadu, Koperniks nonāca pie secinājuma, ka Zeme griežas apkārt Saulei un apkārt savai asij. Zeme ir viena no planētām, kas griežas apkārt Saulei. 1543. g. Kopernika skolnieks Retiks izdod grāmatu "Par debesu sfēru griešanos". Grāmatas pirmo eksemplāru autors saņēmis savā nāves dienā. Tikai 1822. g. Vatikānā atzīst Kopernika mācību.</li> <li>● <b>Johans Gūtenbergs (ap 1397-1486).</b> Ap 1445. gadu Johans Gūtenbergs Mainzā izgudroja grāmatu iespējamo ierīci. Slavenākā Gūtenberga iespiestā grāmata bija 42 rindu Bībele.</li> <li>● <b>Džordano Bruno (1548-1600).</b> Džordano Bruno bija dominikāņu mūks, kas pārstāvēja revolucionāros uzskatus par bezgalīgo Visumu, apstrīdot tradicionālus priekšstatus par Dievu Radītāju. Iedvesmojoties no Kopernika mācības, Džordano Bruno turpināja apgalvot, ka "Visums bezgalīgi piešas uz visām pusēm". Ne tikai Zeme un Saule ir kosmosa centrā. Visumā pasaulu ir bezgalīgi daudz. Šo pasaulu sistēmu centri bezgalīgajā Visuma telpā ir zvaigznes. Visums ir mūžīgs, bet visas pasaules tajā ir pakļautas rašanās, attīstības un bojāejas likumiem. Visuma bezgalību rada Dieva bezgalīgā varenība. Par filozofiskiem uzskatiem Džordano Bruno sadedzināja uz sārta kā ķecerī.</li> <li>● <b>Galileo Galilejs (1564-1642).</b> Galilejs izgudroja teleskopu, pulksteņa mehānismu. Galilejs bija pirmais, kas vēroja debesis ar teleskopu. Ar teleskopa palīdzību Galilejs panāca priekšmetu palielināšanu par 32 reizēm, veica daudzus atklājumus un apstiprināja Kopernika un Džordano Bruno mācību. "Un tomēr viņa (Zeme!) griežas!" – tas ir slavenais astronoma Galileja teiciens, kas inkvizīcijas priekšā bija spiests atsaukt Kopernika mācību.</li> </ul> <p><b>Izgudrojumi un atklājumi:</b> 14., 15. un 16. gs. tika izgudroti: lielgabals, mehāniskais pulkstenis, kafija, grāmatu iespīšana, tabaka, kartupeļi, zīmulis, Gregora kalendārs, adāmmašina.</p> <p><b>Tehniskie jauninājumi:</b> jaunās kuģu konstrukcijas, grāmatu iespīšanas tehnika (Johans Gūtenbergs ap 1445.g.,Vācija), tika ieviestas sarežģītas mehāniskās ierīces (dzirnavas), stikla ražošanas izvēšana (logi, spoguļis), bronzas liešanas tehnikas pilnveidošana, granulētais pulveris un standartveida lodes izmaiņa visu kara tehniku, navigācijas ierīces (kompas ikdienas lietošanai, sekstants).</p>	<p><b>Nikolo Makjavelli (1469 - 1527).</b> Itāļu vēsturnieks, rakstnieks. Slavens darbs ir "Valdnieks" (1513. g.), kas ietver pamācības, kā gūt panākumus politikā. Makjavelli no savas pieredzes un novērojumiem secināja, ka cilvēks ir savtīgs un savā būtībā ir ļauns. Attiecībā uz valsts pārvaldīšanu Makjavelli uzskatīja, ka rezultāts attaisno līdzekļus un ka morāle pareizā un nepareizā politikā nav apspriežama. Valdniekam ir jābūt viltīgam kā lapsai un spēcīgam kā lauvam. Valdniekam ir izdevīgāk, ja no viņa baidās, nevis mīl. Makjavelli "Valdnieka" lasīšana kļuva obligāta ikvienam topošam politiķim.</p>	<p><b>Kontreformācija</b> [lat. contra – pret + reformatio (lat. reformatio – pārveidošana)] – <b>katoļu baznīcas cīņa pret reformācijas kustību un protestantismu Eiropā 16. gs. vidū – 17. g.</b> Kontreformācijas pamats ir Tridentas koncila (1545 – 1563) lēmumi, tās galvenais spēks – inkvizīcija, mūku ordeņi, tpaši jezuiti. Kūstībai raksturīga nesaudzīga cīņa pret ķecerību.</p>	

Māksla un arhitektūra

**Renesanse** - Eiropas mākslas stils, kuram raksturīga antīkās mākslas tradīciju atdzimšana.

**Protorenesanse (13. gs. otrā puse - 14. gs.)**

- 13. un 14. gadsimtā itāļu meistari vēl darbojās Bizantijas un gotikas mākslas iespaidā.
- Parādās jauna tendence glezniecībā - revolucionārais reālisms.
- Gleznojumi izpildīti freskas tehnikā.
- **Slavenākais pārstāvis ir Džoto di Bondone (1266/67 – 1337).**
  - Džoto bija raksturīga dabiskā manierē.
  - Gleznoja figurālās kompozīcijas, viņa gleznotās ainas ir tik dzīvas kā teatrālais uzvedums.
  - Džoto ir mēģinājis ieviest arī pareizu perspektīvas attēlojumu, tomēr tas bija tikai pirmais solis šajā virzienā.
  - Tēlus glezno emocionālo pārdzīvojumu, izmisuma brīžos. Pārdzīvojumi izpaužas cilvēka pozās un žestos.



Džoto.  
Kristus apraudāšana.  
1302 - 1305 g. Freska.

F. Brunelleski. Florences Sv. Marijas Ziedu katedrāles kupols. Ap 1420 - 1436 g.



**Agrīnā renesanse (15. gs. sākums un vidus)**

- Tēlniecība atbrīvojās no pakļautības arhitektūrai un kļuva pilnīgi patstāvīga.
- Sāka attēlot skulpturālos portretus, jātnieku statujas, kaifigūras.
- Glezniecībā līdzās kristietības tēlojumiem attēloja reālās dzīves ainas, sava laika varoņus, ainas no antīkās mitoloģijas.
- Attīstījās freskas glezniecība (gleznojums uz mitra apmetuma).
- Agrīnajai renesansei piemīt smalks, detalizēts, reālistisks tēlojums.
- Perspektīvas attēlojums.
- Arhitektūrā pielieto jauno principu kupolu celtniecībā. Izmantojot gotikas ribu sistēmu, izveidoja kupolu ar mazāku svaru (F. Brunelleski).
- **Slavenākie pārstāvi: Filippo Brunelleski (1377 – 1446), Mazačo (1401 – 1428), Sandro Botičelli (1445 – 1510), Donatello (1386 – 1466).**



Mazačo. Brīnums ar nodevu grasi.  
1425 – 1428 g. Freska.



Sandro Botičelli.  
Venēras dzimšana. 1482 g.



Donatello. Dāvīda statuja.  
1428 – 1432 g.

**Dižrenesanse (15. gs. beigas - 16. gs. 30. - 40. gadi.)**

- Itāļu renesanses augstākā kulminācija – dižrenesanse.
- Cilvēka tēls kļūst par vienīgo mākslas darbu objektu. Dominē sakrālais žanrs, portrets.
- Mākslinieki studē anatomiju, tāpēc ir sasniegt pilnīgs cilvēka reālistisks atveidojums.
- Mākslinieki sāk pielietot perspektīvu. Attēlo lineāro perspektīvu (priekšmetu lieluma samazināšanā tālumā) un gaisa perspektīvu (attālie priekšmeti tiek attēloti bālāki).
- Leonardo da Vinči pielieto sfumato - paņēmiens glezniecībā, kad gleznā priekšmetu un figūru kontūras tiek mīkstinātas, tiek radīta gaisa ilūzija ap šiem priekšmetiem
- **Slavenākie pārstāvi: Leonardo da Vinči (1452 – 1519), Rafaēls Santi (1483 – 1520), Mikelandželo Buanarroti (1475 – 1564).**



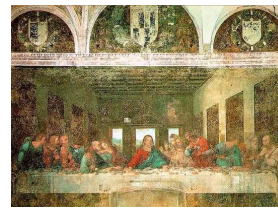
Rafaēls Santi.  
Siksta Madonna.  
1515 – 1519 g.



Leonardo da Vinči.  
Mona Liza (Džokonda).  
1503 – 1506.



Mikelandželo. Siksta kapelas griestu gleznojums.  
1508 – 1512 g.



Leonardo da Vinči. Svētais vakarēdiens.  
Freska. 1495 – 1497.



Mikelandželo. Dāvīds.  
1501 – 1504 g.

**Vēlinā renesanse (16. gs. 2. puse.)**

- Atšķiras ar krāsu kā galveno izteiksmes līdzekli - "Venēcijas kolorīts".
- Pielietoja eļļas krāsas.
- Lineārās perspektīvas vietā priekšroka tika dota gaisa perspektīvai.
- Strādāja sakrālajā, portreta, ainavas un mitoloģijas žanros.
- Tēlu forma tika modelēta ar gaismas un ēnas kontrastiem.
- Gleznās ir jūtama otas triepienu daudzveidība, kas pāriet no klusinātiem krāsu toniņiem uz spilgtiem toniņiem.
- **Slavenākie pārstāvi: Džordžone (ap 1477 – 1510), Veronēze (1528 – 1588).**



Džordžone. Dusoša Venēra.  
1508 - 1510 g.



Tičiāns . Sv. Marijas debesbraukšana jeb Asunta. Altārglezna.  
1516 – 1518 g

**Manierisms (Eiropā 16. - 17. gs.)**

- Glezniecībā tika apvienots Mikelandželo perfekts zīmējums ar Ticiāna krāsu paleti, radot pilnīgi jaunu mākslu, kas vēlāk tika nosaukta par manierismu (maniere atdarināt dižrenesanses meistarus).
- Attēlo ekštāzes, iekšējos satricinājumus, disonanci, gara dzīves krīzi, pievēršās nemateriālai, gara pasaulei.
- **Slavenākie pārstāvi: El Greko (1541 – 1614), Tintoreto (1518 – 1594), Parmidžanīno (1503 – 1540).**



El Greko. Grāfa Orgasa guldišana kapā. 1586 g.

**Renesanse ārpus Itālijas (Eiropā (Nīderlande, Vācija, Anglija, Spānija). (14. - 16. gs.))**

**Renesanse Nīderlandē**

- Neskatoties uz renesanses vēsmām, spēja saglabāt savu savdabību, ko noteica šīs zemes īpatnības un tradīcijas.
- Attīstījās galvenokārt glezniecības stājformas: altārglezņas, sadzīviskā žanra tēlojumi (no kuriem atdalījās ainava un klusā daba, iegūstot patstāvīga žanra iezīmes) un portreti.
- Gleznotāji rūpīgi atveidoja dabā novērotās vissīkākās detaļas.
- Košais kolorīts, pateicoties eļļas krāsām (flāmu maniere). Gleznotājs Jans van Eiks izgudroja gleznošanu ar eļļas krāsām.
- Ar eļļu var strādāt daudz lēnāk, pakāvējoties pie atsevišķām detaļām, varēja sasniegt smalkāk niansētu krāsu gammu, klāt krāsas uz audekla pat caurspīdīgos slāņos (lazēt).
- **Slavenākie pārstāvi: brāļi Huberts un Jan van Eiks (1390 – 1441), Hieronimuss Boss (ap 1450 – 1516), Pīters Brēgels Vecākais (1525/30 – 1569).**



Jan van Eiks.  
Arnolfini saderināšana.  
1434 g.

**Renesanse Vācijā**

- Attīstās dobspieduma tehnika - gravūra, kas radīja iespēju zīmējumiem pavairot daudzos eksemplāros. Izplatījās divi gravūras veidi: ksilogrāfija (kokgriezums, vēlāk arī kokgrebums) un vara grebums.
- Savos vara grebumos mākslinieks atveidoja cilvēka ķermeņa formas, pārdzīvojumus un jūtas tāpat kā glezniecībā.
- Vācu mākslinieki sāka attēlot reālistiski, sāka strādāt ainavas un portreta žanrā, pielietoja perspektīvu.
- **Slavenākie pārstāvis Albrehts Dīrers (1471 – 1528).**



Dīrers. Četri jātnieki no sērijas Apokalipse.  
1497 – 1498 g. Kokgrebums.



Hieronimuss Boss. Baudu dārzs.  
1505 – 1510 g. Triptihs.



Pīters Brēgels Vecākais.  
Mednieki ziemā. No cikla "Gadalaiki".  
1565 g.